

9.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Chet tillarni o‘qitish tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” bayoni bo‘yicha viloyat hokimligining 2021- yil 12- iyundagi 28- 8- 0 Q/21 sonli qaroridan.

10. Academic Research in educational sciences Volume 2/ Issue 4/2022

**ELEKTRON BIZNES VA ELEKTRON TIJORAT
SAMARADORLIGINI BAHOLASH VA ULARNING ASOSIY
YO‘NALISHLARI**

Hasanbayeva Zaynabxon Raxmonberdi qizi

Namangan muhandislik-texnologiya instituti

Menejment yo‘nalishi 3-kurs talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada raqamli iqtisodiyotning muhim yo 'nalishi hisoblanmish elektron biznes va elektron tijorat sohasini rivojlantirish yuzasidan fikr va mulohazalar yuritiladi. Raqamli iqtisodiyot shuningdek, elektron tijorat tushunchasi mamlakatimizdagi yosh va jadal rivojlanayotgan sohalardan biri ekanligi sababli, ushbu yonalish haqida manbalar afsuski yetarlicha topilmaydi. Shuning uchun elektron biznesning ta'riflari, maqsadlari, yo 'nalishlari, tizimlari haqida turli mulohaza va takliflar taqdim etiladi.

Kalit so'zlar: raqamli iqtisodiyot, biznes, elektron biznes, elektron tijorat, internet.

Аннотация: В данной статье собраны мысли и мнения по поводу развития электронного бизнеса и электронной коммерции, которые являются важным направлением цифровой экономики. Поскольку концепция цифровой экономики и электронной коммерции является одной из молодых и быстро развивающихся областей в нашей стране, к сожалению, ресурсов по этому явлению недостаточно, поэтому высказываются различные мнения и предложения по поводу определений, целей, направлений. и системы электронного бизнеса.

Ключевые слова: цифровая экономика, бизнес, электронный бизнес, электронная коммерция, Интернет.

Abstract: This article contains thoughts and opinions on the development of e-business and e-commerce, which is an important direction of the digital economy. As the concept of digital economy and e-commerce is one of the young and rapidly developing fields in our country, unfortunately, there are not enough resources about this phenomenon. Therefore, various opinions and proposals are presented about the definitions, goals, directions, and systems of e-business.

Keywords: digital economy, business, e-business, e-commerce, internet.

Bugungi kunga kelib jahondagi barcha rivojlangan mamlakatlar iqtisodiyotini raqamlashtirdi desak noto'g'ri bo'lmaydi. Tabiiyki XX asrning 60-yillarida g'arb davlatlarida kompyuter texnologiyalarining tarqalishi, raqamli iqtisodiyot bilan bir qatorda elektron tijorat sohasi ham rivojlanishining bosh me'zoni bo'ldi. Albatta bizning yurtimizda ham soha rivoji uchun keng ko'lamli ishlar amalga oshirilmoqda. Berilayotgan e'tiborga qaramasdan mazkur yo'nalishda o'z faoliyatlarini boshlamoqchi bo'layotgan tadbirkorlar o'zbek segmentida yetarlicha ma'lumotlar topishlarida muammolarga duch kelishmoqda. Raqamli iqtisodiyot hamda, elektron tijorat borasida qilingan nazariy va amaliy ishlarni tahlil qilgan holda yangidan-yangi takliflar va metodlarni yaratish borasida bir qancha ilmiy izlanishlar qildik. Zero qilingan ilmiy izlanish davomida ko'plab masalalarga yechimlar topishni maqsad qildik. Elektron biznes kelib chiqishiga nazar tashlaydigan bo'lsak, XX asrning ikkinchi yarmi boshlarida axborot texnologiyalari sohasi taraqqiy eta boshlagani bunga turtki bo'lganini kuzatishimiz mumkin. Tabiiyki, korxonalar o'rtasida va ularning ichida ma'lumotlar almashuvini soddalashtirish va arzonlashtirishda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining (AKT) roli beqiyos. Ammo faqat 2000-yillarga kelibginav lektron biznes bank sektori va elektron ma'lumotlar almashuvidan tashqariga chiqdi va biznesni yuritishning samarali vositasi sifatida keng rivojlandi. Yurtimizda soha rivojining ilk uchqunlari XX asr oxiri va XXI asr boshlariga to'g'ri keladi. Shunga qaramasdan ushbu qisqa muddat ichida elektron tijorat yo'nalishi ancha rivojlandi.

O'z navbatida keng qamrovli xizmat - korporativ mijozlarga ham, oxirgi iste'molchiga ham xizmat ko'rsatadigan Internet-vositachilar paydo bo'lmoqda . Ular avtomatlashtirilgan axborot kanallari orqali mijozlariga xizmat ko'rsatish bo'yicha ishlarni olib boradi:

- sotishdan oldin ishlar potensial xaridorlar va buyurtmachilar bilan ishlash, onlayn marketing;
- onlayn buyurtmalar (bevosita bitim bilan bog'liq vazifalari) - xizmat xaridorlar va iste'molchilar, maxfiy axborotni muhofaza qilish;
- moliyaviy xizmatlar - buyurtmalarni bajarish bilan bog'liq onlayn-tranzaksiyalarning tarkibiy qismlari;
- sotishdan keyingi ishlar - buyurtma, hisob-kitob, almashtirish, nizolarni hal qilish holatini kuzatish.

Bundan tashqari taqdim etilgan ma'lumotlarga o'zgarish kiritish osonligi va shu tariqa vaqt va harajatlarni tejab qolinishi raqamli iqtisodiyot va elektron tijoratning inson hayotida naqadar muhim o'rin egallaganligini ko'rsatadi.

Sohaning izchil rivojlanayotgani va keng ommaga tarqalayotganining sababi ham aynan shu.

Elektron biznes tushunchaning ko‘plab mavjud turli xil ma‘noni anglatadigan ta‘riflar mualliflar kasbiy tayorgarligi va tajribaga mos keladi. Quyida ushbu elektron biznes ta‘riflarining ba‘zilari kel tirilgan.

1. Elektron biznes – asosiy biznes - jarayonlarni Internet - texnologiyalar yordamida qayta ishlash.

2. Elektron biznes – biznes - hamkorlar o‘rtasida optimal o‘zaro aloqani ta‘minlash va qushilgan qiymatning birlashgan zanjirini yaratish. maqsadida axborot-kommunikatsion texnologiyalarni ishlatish asosida bitimlarni o‘tkazish imkonini beradi Elektron biznes savdo, marketing, moliyaviy tahlil, to‘lovlar, xodimlar bilan ishlash, mijozlarga xizmat ko‘rsatish va hamkorlik munosabatlarga ko‘maklashishni o‘z ichiga oladi.

3. Elektron biznes deganda tashkilotning mahsulot va xizmatlarini optimallashtirish, shuningdek, raqamli texnologiyalardan va Internet yordamida asosiy aloqa vositasi sifatida Internet tarmog‘idan foydalanish.

4. Elektron biznes – bu daromad olish maqsadida ichki va tashqi aloqalarni o‘zgartirish uchun global axborot tarmoqlarining imkoniyatlaridan foydalanadigan har qanday biznes faoliyati .

5. Elektron biznes – bu axborot- telekommunikatsiya texnologiyalari, tizimlari va tarmoqlarining imkoniyatlaridan foydalanilgan holda biznes-jarayonlarni amalga oshirish . Ushbu ta‘riflarning barchasida asosan axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va Internetdan foydalanish bilan bog‘liq jarayonlarni aks ettirganini ko‘rishingiz mumkin.

Korxonaning maqsadlari, tushunchalari va rentabelligi nuqtai nazaridan Internet muhitida biznesni amalga oshirishning asosiy yo‘nalishlari .

I yo‘nalishi. Mavjud an‘anaviy biznesni axborot bilan ta‘minlash Maqsadlar :

- yangi on – laynreklama kanalini tashkil qilish ;
- potentsial xaridorlarning sonini kengaytirish; • sheriklar bilan (o‘zaro ham, mavjud ham) o‘zaro ta‘sir o‘tkazish jarayonlarini soddalashtirish;
- mijozlar va hamkorlar auditoriyasi orasida eng yangi texnologiyalardan foydalanishga asoslangan kompaniyaning ijobiy imidjini yaratish. Biznes tushunchasi Foydalanuvchilarga kompaniyaning tovarlari va xizmatlari, taqdim etayotgan xizmatlari, taqdim etilayotgan litsenziyalarning narxlarini to‘g‘risida ma‘lumot berish uchun o‘z web-saytingizni yaratish. Kompaniyaning rentabelligi Biznesni olib borishning an‘anaviy uslublari keng qo‘llanishi tufayli Internet - texnologiyalardan foydalanish foyda qilishning asosiy vositasi emas, balki faqat yordamchi vositasi bo‘ladi.

II yo‘nalish. Internet orqali tovarlar va xizmatlarni so‘tishni tashkil etish
Maqsadlar : Mahsulot va xizmatlarni siljitish va sotish kabi kompa niyalarning asosiy biznes - jarayonlar Internet yordamida olib boriladi. Biznes konsepsiyasi

- ishlab chiqilgan korporativ veb-sayt orqali kompaniya mi jozlariga kompaniya tomonidan taklif etilayotgan tovarlar va xiz matlar to‘g‘risida to‘liq ma‘lumot taqdim etiladi;

- o‘z buyurtmalarini o‘zaro aloqada bo‘lib, interfaol rejimda rasmiylashtiradi;

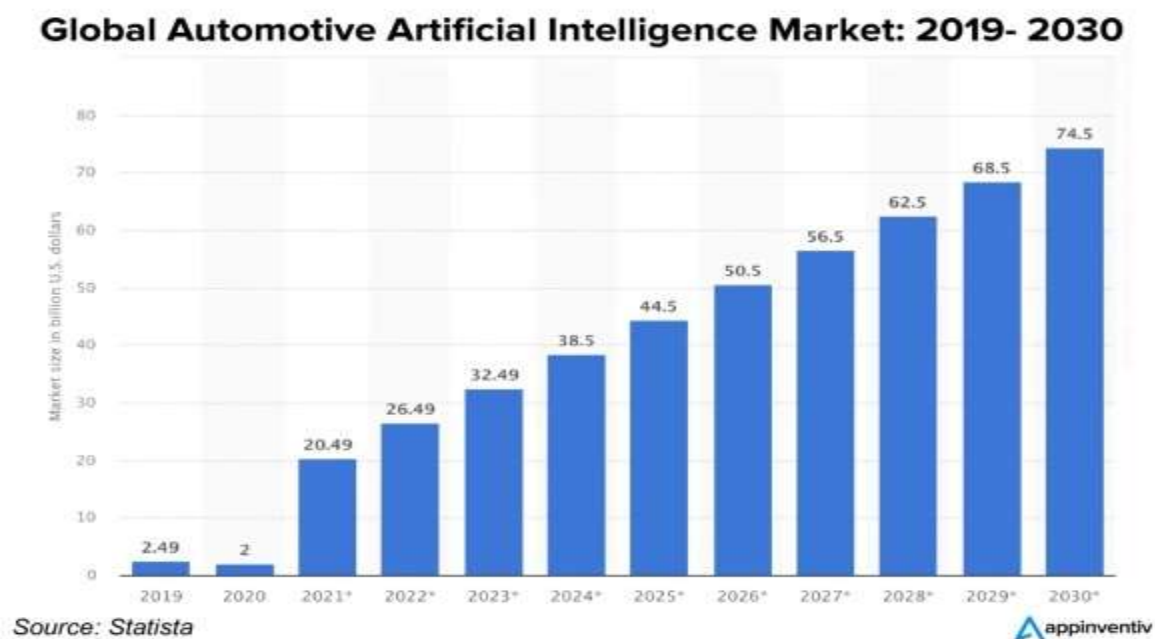
- yetkazib berish tizimini online rejimda qo‘llaydi. Kompaniyaning rentabelligi Kompaniya sotishning umumiy hajmini oshirishga hara katlanib, daromadlarini shakllantirishda bevosita ishtirok etadi.

III yo‘nalish. Korxonalarni ochish Maqsadlar : Biznesning aylanishini to‘liq amalga oshirishda Internet texnologiyalardan foydalanish. Biznes tushunchasi Mijozlar bilan barcha ishlar sayt orqali interaktiv ravishda amalga oshiriladi. Bu:

- onlayn rejimida buyurtmalarni bajarish ;
- narx-navo haqida ma‘lumotni, sotiladigan tovarlar, xiz matlar interaktiv rejimda taqdim etish;

- ehtiyot qismlarni yetkazish va omborxonanig ishi;
- buyurtma qilingan tovarlar yetkazib berilishini ta‘minlash; elektron to‘lov tizimlaridan foydalanish. Kompaniyaning rentabelligi Internetdan foydalanish korxonaning barcha xarajatlarini qoplash va uning faoliyatidan daromad olishni o‘z ichiga oladi.

IV yo‘nalish. Reklama biznes modeli Maqsadlar: Bir tomondan, turli xil xaridorlarning keng auditoriyasini yaratish va mijozlar auditoriyasi qat‘iy ravishda bozorning o‘ziga xos segmentiga maqsadlangan bo‘lishini ta‘minlash, boshqa tomondan reklama beruvchilarga ushbu aloqalarni sotishga qaratilgan. Biznes tushunchasi Muayyan yo‘nalishda ma‘lum bir auditoriyaga mo‘ljallangan saytni ishlab chiqish va foydalanishga topshirish. Kompaniyaning rentabelligi

Izoh: O'z-o'zidan boshqariladigan avtomobillar davri yo'lda harakat qilish va real vaqtda qaror qabul qilish imkonini beruvchi ko'plab ilg'or texnologiyalar bilan vahshiy bormoqda. Avtomobilsozlik sanoatida Big Data, IoT (Internet of Things), ML (Machine Learning) va Blockchain kabi ko'plab texnologiyalar ishlab chiqilmoqda va qo'llanilmoqda. Shunisi e'tiborga loyiqki, sun'iy intellektning mavjudligi (sun'iy intellekt) nafaqat avtonom avtotransport vositalarining kashshofi, balki yo'lovchilar xavfsizligini oshirish vositasi sifatida muhim burilish nuqtasidir - bugungi kunda eng muhim masala - va yana ko'p narsalar.

O'zbekistonda elektron tijorat sohasi o'zining rivojlanish bosqichida turibdi. Bugungi kunda elektron tijorat hajmi mamlakat YaIM ning bir foizga yaqinini tashkil etadi. Elektron tijoratni yanada rivojlantirish uchun unga ta'sir etuvchi omillarni aniqlash, ular orasida bog'lanishlar ko'rinishini tadqiq qilish va shu asosda kelgusi davrlarga prognozlash zarur. Ular jumlasiga internetdan foydalanuvchilar soni, internet xizmatlar tariflari qiymati, internet do'konlar soni, elektron tijorat bo'yicha tranzaksiyalar, elektron tijorat bo'yicha tranzaksiyalar hajmi, POS terminallar orqali amalga oshirilgan umumiy tranzaksiyalar, plastik kartalar soni, plastik kartalar bilan tranzaksiyalar hajmi, bankomatlar va infokioskalar soni va boshqa bir qator omillarni keltirish mumkin. Axborot texnologiyalarining tez rivojlanishi iqtisodda ham o'z aksini topmasdan qolmaydi. Hozirgi kunda iqtisodda, ayniqsa tadbirkorlik sohasida erishilayotgan yutuqlar negizida aynan axborot texnologiyalari turli segmentlarining yuqori darajada rivojlanganligi va samarali qo'llanishi yotadi. O'zbekiston iqtisodiyoti ham bundan mustasno emas albatta. Yaqqol misol sifatida axborot

texnologiyalarining bir qator segmentlari masalan, ma'lumotlar yetkazish tarmoqlari, axborot internet-resurslari va ular orasidagi elektron hujjat almashuv, biznes va tijoratning barqaror rivojlanayotganini keltirish mumkin. O'zbekiston uchun axborot texnologiyalarini rivojlantirish yangi iqtisodiy aloqalarni ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Elektron tijorat deganda tomonlar o'rtasida o'zaro axborot va kommunikatsiya texnologiyalari, tizimlari va tarmoq imko niyatlaridan foydalangan holda amalga oshiriladigan har qanday shakldagi bitimlar. Elektron tijorat bu mahsulotni yetkazib berish shakli bo'lib, unda tovarlarni tanlash va buyurtma qilish kompyuter tarmoqlari orqali amalga oshiriladi va xaridor, yetkazib beruvchi o'rtasidagi 125 to'lovlar elektron hujjatlar yoki to'lov vositalaridan foydalangan holda amalga oshiriladi. Shu bilan birga, jismoniy shaxslar ham, tashkilotlar ham tovarlar (yoki xizmatlar)ning xaridorlari sifatida ishtirok etishlari mumkin.

Xulosa sifatida shuni ta'kidlash joizki, Elektron tijoratning rivojlanishi O'zbekiston mehnat bozori strukturasi ga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Yuqori axborot texnologiyalarini sanoatlashtirish minglab yangi ish o'rinlarini yaratadi. O'zbekiston iqtisodiyotining barqarorlashishi, tovar va xizmatlarning raqobatbardoshligi kuchayishi va elektron tijorat rivojlanishining bir paytda sodir bo'lishi eksport imkoniyatlarimizning oshishiga olib keladi. Elektron tijorat aholi turmush darajasining yaxshilanishini, marketing, menejment kabi sohalarning rivojlanishini ta'minlaydi. Shunday qilib, O'zbekistonda elektron tijoratni rivojlantirish imkoniyatlari yildan yilga o'sib borayotganligini alohida ta'kidlab o'tish lozim. Elektron do'kon, ijtimoiy media marketing xizmatlari va boshqa ko'p imkoniyatli hizmatlarni taklif qilish orqali biznesingizni rivojlantirishingiz mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Porsaev G'.M., Safarov B.Sh., Usmanova D.Q.. Raqamli iqtisodiyot asoslari 2020-yil.
2. United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD). Digital economy report 2019.
3. Digital 2019: global digital overview. Value creation and capture: implications for developing countries. UNCTAD, 2020.
4. World Trade Statistical Review 2019 - World Trade Organization.
5. Kurpayanidi, K., Ilyosov, A. (2020) Problems of the use of digital technologies in industry in the context of increasing the export potential of the country// ISJI Theoretical & Applied Science. p. 113-117.